

**Юрій Мицик**

ORCID iD 0000-0003-1580-1284

УДК 94(477)“17”

DOI: 10.28925/2524-0757.2019.1.11

## З УНІВЕРСАЛІВ ГЕТЬМАНІВ І ПОЛКОВНИКІВ XVII ст.

*У статті представлені архівні документи, універсали гетьманів і полковників, які стосуються Мгарського монастиря, його маєтностей, відносин з містом Лубни.*

**Ключові слова:** Гетьманщина, Лубни, монастир, архів, універсал, гетьман.

**Yurii Mytsyk**

### FROM UNIVERSALS OF HETMANS AND COLONELS OF 17 CENTURY

*The article analyses a copy book (“a book-archive”) of the period of the 17<sup>th</sup> – beginning of the 18<sup>th</sup> centuries, written and owned by Mgarsky Monastery of the Transfiguration of the Savior, which is near the town of Lubny. The copy book is the valuable historical source. The original part of the book, which contains documents of Hetmans and colonels of the Hetmanate, is carefully considered. Some of them, of the 18<sup>th</sup> century, which was remained unpublished for a long time after the book discovery, now are published in the article (these are the universals of Hetmans Bohdan and Yuri Khmelnytsky, Pavel Teteria, as well as of Colonel of Lubny Maksym Ilyashenko).*

**Key words:** Hetmanshchyna, Lubny, monastery, archives, universal, Hetman.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019

© Мицик Ю., 2019

Спасо-Преображенський Мгарський Лубенський монастир є одним з важливих духовних центрів України і має славу історію. Заснований у 1624 р. (за іншими даними — у 1619 р.) коштом сестри св. Петра Могили Раїною Вишневецькою православним діячем Ісайєю Копинським він скоро став важливим релігійним і культурним осередком. Невипадково тут діяли і були поховані визначні церковні діячі, як от: константинопольський патріарх св. Афанасій Пателарій (помер 1654 р.), київський митрополит Йосиф Нелюбович-Тукальський (помер 1676 р.). На території Мгарського монастиря у 1993 р. поставлено пам'ятник-дзвін українцям — жертвам голодомору-геноциду, хоча сучасні господарі монастиря, ченці РПЦ, уникають

говорити про нього. Природно, що такий монастир у часи Гетьманщини користувався всебічною підтримкою влади, зокрема, йому були надані тоді ряд маєтностей (сіл, земель, нерухомості тощо). Щоб уникнути можливих суперечок та судових позовів за маєтності, що було поширеним в ті часи, в монастирі дбайливо зберігали відповідну документацію (королівські, гетьманські та полковницькі універсали, царські грамоти, різноманітні дарчі та купчі тощо).

Під час виконання планової теми Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України ми проводили архівні пошуки в Центральному державному історичному архіві України у Києві (ЦДІАУК), де звернули увагу на копію книгу («книгу-архів») Мгарського монастиря під Лубнами (ЦДІАУК).

Ф. 137. Оп. 1. № 127). Такі книги колись були поширеними, але на сьогодні виявлено (крім цієї) всього три (Свято-Михайлівських Золотоверхого та Видубицького монастирів у Києві і Свято-Преображенського Максаківського монастиря в с. Максаки Менського району Чернігівської області). Усі три книги, що знаходяться в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, були видані нами (в співавторстві з колегами) у серії «Документальна спадщина монастирів Гетьманщини» (Документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря в Києві XVII–XVIII ст., 2011. 559 с.; Документальна спадщина Свято-Преображенського Максаківського монастиря в XVII–XVIII ст., 2015. 174 с.; Документальна спадщина Свято-Михайлівського Видубицького монастиря в Києві XVII–XVIII ст., 2017. 607 с.). Копійна книга Мгарського монастиря є досить об'ємною — 377 аркушів. Вона була створена по смерті гетьмана Івана Скоропадського у 1721 р., але точніше визначити, на жаль, не можна. Майже весь рукопис писано чітким каліграфічним почерком першої третини XVIII ст., лише в 40-х рр. — наприкінці XVIII ст. його документи написані пізніше (кінець XVIII ст.). Пізніше були зроблені і деякі приписки до документів. Зроблена й пагінація кириличними літерами, однак вона у XIX–XX ст. була закреслена і було проставлено аж дві різні пагінації арабськими цифрами. Через це дослідники по-різному вказували сторінки тих самих документів. Документи книги досить непогано систематизовані незнаним упорядником-копійстом, вони згруповані по селах-маєтностях, наприкінці навіть складено зміст. Окремо зібрані універсали й грамоти представників влади, які й відкривають книгу. Всього гетьманських універсалів (разом з кількома листами) — 80. Тут представлені документи гетьманів Богдана Хмельницького (13), Івана Виговського (9), Юрія Хмельницького (7), Якима Сомка (2), Павла Тетері (1), Івана Брюховецького (4), Петра Дорошенка (3), Дем'яна Многогрішного (6), Івана Самойловича (8), Івана Мазепи (17) та Івана Скоропадського (10). Також вміщено універсали генеральної старшини, як от: генерального судді Василя Кочубея (1701 р.) чи лубенського полковника Максима Ілляшенка, російського воеводи у Києві князя Дмитра Голіцина. До речі, в наступних рубриках збірника інколи трапляються універсали генеральної старшини, полковників та кошових отаманів. Один з них наводиться нижче — універсал обозного Миргородського полку Михайла Ратченка. Ясно, що найбільше документів створено тими гетьманами, чия каденція тривала найдовше: Іван Мазепа, Богдан Хмельницький, Іван Скоропадський. Іван Самойлович хоч і панував 15 років, однак його універсалів менше — 8.

Майже всі ці документи привертали увагу дослідників (нерідко за іншими списками) і були друковані. Особливо фундаментальними були публікації Івана Бутича в серії «Універсали українських гетьманів» (Універсали Богдана Хмельницького (1648–1657), 1998. 383 с.; Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687), 2004. 1118 с.; Універсали Івана Мазепи (1687–1709), 2002. Ч. I. 780 с.; Універсали Івана Мазепи (1687–1709), 2006. Ч. II. 799 с.). Списки універсалів «книги-архіву» незначно відрізняються від опублікованих. Так універсал Богдана Хмельницького, згідно якого монастиреві надавався млин в с. Тишках на Лубенщині, датований 1.01.1654 (22.12.1653), між тим у публікації він чомусь датований 1.02. (22.01) 1653 р. (Універсали Богдана Хмельницького, 1998. № 64. С. 132). Але, як не дивно, деякі цінні документи було пропущено. Не торкаємося тут універсалів Скоропадського, бо підготовлений до друку том документів цього гетьмана вже 10 років чекає коштів на видання. Незнаний універсал Івана Мазепи подано нами до друку в журналі «Сіверянський літопис». Серед інших бачимо недруковані універсали Богдана Хмельницького, Юрія Хмельницького та Павла Тетері (по одному). Якраз останні, разом з універсалами обозного Михайла Ратченка, лубенського полковника Максима Ілляшенка та судді Сендицького, наводяться нижче. Вони цінні вже тим, що доповнюють «Український Дипломатарій XVI–XVIII ст.» — зібрання документації представників урядових кіл Гетьманщини.

Відкриває публікацію дарча судді Сендицького 1652 р. Ця постать зовсім незнана дослідникам, бо він, ймовірно, не був в числі козацької старшини, а виконував суддівські обов'язки ще до вибуху Національно-визвольної війни 1658–1658 рр. Оригінал документа, ймовірно, писався польською мовою, бо в записі копіста вказано, що це переклад. Цей суддя дарував Мгарському монастиреві, оскільки дізнав від ченців ласку й «великую добротність», 200 золотих і свій будинок в Лубнах, який був куплений у єврея-«схолника лубенського». Школою в ті часи часто називали синагоги. Отже, «схолник» — це, вірогідно, рабин, а купівля його будинку, мабуть, відбулася ще до Національно-визвольної війни. В універсалі Богдана Хмельницького 1656 р. (№ 2) гетьман брав під свою протекцію Анастасію Вольську, яка оселилася в Лубнах, та її зятя Тимофія Биковського. Універсал Михайла Ратченка 1657 р. (№ 3) важливий вже тому, що є взагалі єдиним документом цього активного учасника Національно-визвольної війни і створеним під час цієї війни. В універсалі-привілеї 1661 р. Юрія Хмельницького (№ 4) цей гетьман надавав монастиреві ряд озер на чигириндівровських і вороновських землях (ця територія затоплена

водами Кременчуцького водосховища). Гетьман Павло Тетеря своїм оборонним універсалом 1663 р. (№ 5) підтверджував права монастиря на маєтності, які були надані його попередниками-гетьманами. За виконанням гетьманської волі особливо мав пильнувати лубенський полковник (ним був тоді Гнат Велюх-Вербицький). Два універсали лубенського полковника Максима Ілляшенка цінні ще й тому, що проливають світло на соціально-економічне життя Лубен часів «Руїни» і взаємовідносини міщан з Мгарським монастирем, котрий мав свої ремісничі майстерні, продукція яких конкурувала з продукцією офіційних цехів. Цей документ (№ 6) важливий і тим, що дозволяє уточнити каденцію Ілляшенка: в авторитетному довіднику В. Кривошеї сказано, що початок її приходить на серпень 1672 р.,

хоча вона почалася можливо раніше. Універсал же датований червнем 1672 р. В іншому універсалі цього полковника (№ 7) стверджувались права монастиря на с. Піски на Лубенщині (це село описав Панас Мирний у своєму романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»). Виконання волі полковника покладалось, насамперед, на наказного полковника та на лубенського сотника (Паська Цюпченка?) й городового отамана (Яцька Засядька). Універсалом лубенського полковника Івана Сербина (№ 8) боронились права монастиря на джерело під с. Хитцями на Лубенщині і риболовні місця на річці.

Отже, наведені документи мають важливе значення як історичне джерело не лише з історії Мгарського монастиря, але й Гетьманщини другої половини XVII ст.

## ДЖЕРЕЛА

1. Документальна спадщина Свято-Михайлівського Видубицького монастиря в Києві XVII–XVIII ст. / упоряд.: Ю. Мицик, І. Синяк, І. Тарасенко, П. Яницька. К., 2017. 607 с.
2. Документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря в Києві XVII–XVIII ст. / авт.-уклад. Ю.А. Мицик та ін. К., 2011. 559 с.
3. Документальна спадщина Свято-Преображенського Максаківського монастиря в XVII–XVIII ст. / упоряд.: Мицик Ю., Тарасенко І. К., 2015. 174 с.
4. Універсали Богдана Хмельницького 1648–1657 / упоряд.: І. Крип'якевич, І. Бутич; редкол. В. Смолій [та ін]. К.: Вид. дім «Альтернативи», 1998. 383 с.
5. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; редкол.: П. Сохань [та ін]. Київ; Львів, 2004. 1118 с.
6. Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / упоряд.: Іван Бутич. Київ, 2002. Ч. I. 780 с.
7. Універсали Івана Мазепи (1687–1709) / упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич; редкол.: П. Сохань [та ін]. Київ; Львів: НТШ, 2006. Ч. II. 799 с.
8. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАУК). Київ. Ф. 137. Оп. 1. № 127. 377 с.

## REFERENCES

1. Mytsyk, Yu., Syniak, I., Tarasenko, I., Yanytska, P. (Comp.). (2017). Dokumentalna spadshchyna Sviato-Mykhailivskoho Vydubyskoho monastyria v Kyievi XVII–XVIII st. Kyiv [in Ukrainian].
2. Mytsyk, Yu. (Comp.). (2011). Dokumentalna spadshchyna Sviato-Mykhailivskoho Zolotoverkhoho monastyria v Kyievi XVII–XVIII st. Kyiv [in Ukrainian].
3. Mytsyk, Yu., Tarasenko, I. (Comp.). (2015). Dokumentalna spadshchyna Sviato-Preobrazhenskoho Maksakivskoho monastyria v XVII–XVIII st. Kyiv [in Ukrainian].
4. Krypiakievych, I., Butych, I. V. (Comp.). V. Smolii, red. kol. [ta in]. (1998). Universaly Bohdana Khmelnytskoho 1648–1657. Kyiv [in Ukrainian].
5. Butych, I., Rynsevych, V., Teslenko, I. (Comp.). P. Sokhan, red. kol. [ta in]. (2004). Universaly ukrainskykh hetmaniv vid Ivana Vyhovskoho do Ivana Samolovycha (1657–1687). Kyiv; Lviv [in Ukrainian].
6. Butych, I. (Comp.). (2002). Universaly Ivana Mazepy. 1687–1709. Kyiv [in Ukrainian].
7. Butych, I., Rynsevych, V. (Comp.). P. Sohan, red. kol. [ta in]. (2006). Universaly Ivana Mazepy (1687–1709). Kyiv; Lviv [in Ukrainian].

\* \* \*

### № 1

#### 1652, травня 11 (1). Мгарський монастир. Дарча судді Сендзицького

«Відомо чиню тим писанием моим кому о том відать будет належало, иж я, дознавши ласки и великую добротинность од их млстей отців законников монастыря Мгарского, так старшого отца

игумена, яко и всіх братії, за что я з побожности моеї на монастир Мгарский стога Спса откажую золотих двісті. Которую суму ежели бим я сам не мог за живота моего оддат, тогда жона моя повинна будет и постерегти моеї [волі], без вшеляких одмов конечно оддать. До того теж и дом мой власний в місті Лубнях, которий міл за певную сумму од жида, схольника лубенского, которий стоїт в ринку подле Воробчихи, вічними часи дарую. Що для ліпшої віри помяненным их млстям отцом законником мгарским даю тое писание мое с подписом руки моеї власной.

Діялося в монастирю Мгарском 1 дня мая літа Гспдня 1652.

У подлинного листа тако подписано:

судия Сендзиский, рукою своею».

(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 6 зв.7. Тогочасна копія. Запис копіїста перед текстом документа: «Перевод з листа суди Сендзицкого, данного мнстреві на двісті золотих лічбы литовской и на двор, стоячий на ринку подле Воробчихи»).

## № 2

### 1656, липня 11(1). Чигирин. Універсал гетьмана Богдана Хмельницького

«Богдан Хмельницький, гетман з Войском его црского влчства Запорозким.

Пном полковником, асавулом, сотником, атаманом и всему товариству Войска его црского влчства Запорозкого старшині и черні в тягнію за войском идучим, яко и з войска назад поворочаючим, конним и пішим, и на якої колвек услужі ншой будучим, вшелякого стану людем и кожному бы тылко се нше писме показано было, доносим до відомости, иж якосмо здавна взяли под оборону и протекцію ншу панюю Анастасію Волскую, на сей час в Лубнях застаючую, так и тепер неодмінне вцале заховуем оную при ласці ншой, сурово приказуючи, аби се жаден з козаков товариства ншого и вшелякое кондиції людеї в дому еї, ані становиск, ані пасовиск и жадное кривды и пренагабана чинит не важил и речи найменшого допомогатисе (описка, має бути: «домогатисе». — Ю.М.) не важил, так жебы за указом того листу ншого преречоная пні Волская в дому своем спокойне сидячи, ласкою се ншою щитила и ні од кого найменшого трудности не поносила, бо хтобы колвек спротивним волі и тому виразному писаню писаню ншому и оної важился над заказ нш в чом якую колвек трудность задавати, то мы кожного такового за взятєм відомости сроког би и на горле будем карати, не чинячи иначей.

Дат з Чегирина июля 1 року 1656.

При той же деклярованной ласці ншой заховуем и пна Тимофея Биковского, зятя пнеї Волской, з жоною его варуючи, жебы зоставал певен здоровья свого и ни од кого найменшого ни в чом трудности не поносил.

У подлинного тако подписано:

Богдан Хмельницький, рукою власною».

(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 9 зв.–10 зв. Тогочасна копія. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати». Запис копіїста перед текстом документа: «Універсал Богдана Хмельницького, гетмана, даний Анастасії Волской, жебы постоев и прочей ниякой трудности самой и зятеві еї ни от кого не было»).

## № 3

### 1657, жовтня 14(4). Лубни. Універсал обозного Миргородського полку Михайла Ратченка

«Я, Михайло Ратченко, обозний его царского пресвітлого влчства полку Миргородского, чиню відомо тим моїм добровольним листом кому би о том відати належит, иж щом мілем байрак з ласки войсковой, лежачий на Говтві межі байраками, то ест Толстого и Зарудного. Которого байрака заживалем от килка літ з хоружим полку Миргородского. Який тот же виш реченний байрак з доброй моеї воли, половицу того барака з сіножатю пустилем и далем на обител стую на монастир Мгарский лубенский до спокойного уживання часи вічними. До которого байрака юж жона моя, ани жаден с покровних моїх, близких и дальших, жадного права не будет міти часи вічними и не повинни до того втручатися. На що для ліпшої віри даю отцу (!) мгарским тот мой квит с приписанем печати моеї и с подписом имени моего.

Писан в Лубнях дня и року виш положенних.

В подлинном тако подписано:

Михайло Ратченко, обозний, рука власна».

(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 248 зв. Тогочасна копія. Внизу документа намальовано два кола, всередині яких написано відповідно: «місто печати судової» і «місто печати». Запис копіїста вгорі документа: «Права на грунта манастирские, знайдуючиєся в Миргородском полку. Запис даний от Михайла Рятченка, обозного полку Миргородского, о наданню байрака з сіножатю от него ж обители Мгарской. Року 1657 октоврия дня 4 »).

№ 4

**1661, квітня 20 (10). Чигирин. Універсал гетьмана Юрія Хмельницького**

«Юрий Хмельницкий, гетман з Войском его црского ве[личества] Запорозким.

Всей старшини и черни Войска его црского влчства Запорозкого и кождому, кому кому о том відати надлежит, а меновите зас сотником, атаманом черни, войтом, бурмистром и всему посполству чигриндубровским и вороновским відомо чиним сим писаним ншим, иж мы не хотячи ні в чом прав и надання здавна од побожних людей на мнстр стой обители Мгарской нарушати, озера, називаемие Сулище, Білозоре, Піщаное, Глушец, Плетенище, Белюв и Записочи около Дніпра в кгрунтах чигриндубровских и вороновских лежачие, з побожности ншой для помноження хвали Бжей, а жебы за Войско Запорозкое Гда Бга молствовали, сим ншим потвердителним універсалом и при их заховуем, пилно и сурово приказуючи, абы жаден так з старшини и черни Войска его црского влчства Запорозкого, яко и всякого чина людем в спокойном держаню и пожитков з них уживанню, в ловленю рыб найменшою не был перешкодою и шкоды не важился чинити под срогим каранем войсковим.

З Чигрина 10 мсця априля року 1661.

В подлинном подпис таков:

Юрий Хмельницкий, рукою власною».

*(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 9 зв.–10 зв. Тогочасна копія. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати рейментарской». Запис копіїста перед текстом документа: «Універсал Юрія Хмельницького, гетмана, потвердителний на озера, прозиваемие Сулище, Білозаре, Піщаное, Глушец и на протчие»).*

№ 5

**1663, грудня 31 (21). Табір під Прилуками. Універсал гетьмана Павла Тетері**

«Павел Тетера, гетман з Войском его кор. мил. Запорожским.

Всему старшому и меншому Войска его кор. мил. Запорожского товариству и всім воец, кому бы у о том відати надлежало, ознаймую, иж яко антецессорове мої и иншие люде побожние помножаючи хвалу Бжую и обител ст. мнастира Мгарского розширяючи, розние кгрунта яко то млини, стави, поля, сіножати, на виживлене братії надали и універсалами и розними писмами з свідцтвом и обовязками варовали, абы до того наданя ништо не интересовался и не важился отдаляти, так и я той обители ст. наданих яких же колвек кгрунтов не отдаляю, овшем стосуючись до побожного діла антецессоров моїх, тие всі наданя, як ся в собі мают, ствержаючи, варую сим моїм виразним універсалом, абы з старшини и черни его кор. мил. Запорожского жаден от мнастира Мгарского наданих кгрунтов не отлучал, в одбираню з тях же добр приходячих пожитков не был перешкодою и не втручался, відаючи то запевне, же кривди церкви Бжой без караня з повинности ншей хрстианской подлежаючим праву [Войска] его кор. мил. Запорожского не опустим, овшем кожного такого бы и старшого без респекту ведлуг виступку карати будем, если би котрий міл легце волю войсковую и виразний сей мой універсал поважати, а велебним отцом мнастира Мгарского важился в наданю пренагабане и кривду чинити, чого сам пн. полковник лубенский албо от него наказний пильно постерігати мает: з менших чинячи справедливост, а старших под енералний судей войскових подаючи декрет.

Писан в таборі под Прилукою дня 21декаврия року 1663.

В подлинном подпис таков:

Павел Тетера, рука власна».

*(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 50–50 зв. Тогочасна копія. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати». Запис копіїста перед текстом документа: «Універсал ясневелможного гетмана Павла Тетери потвердителний на груннта мнастирские и оборонний»).*

№ 6

**1672, червня 28 (18). Табір в урочищі Бочках. Універсал лубенського полковника Максима Ілляшенка**

«Максим Иляшенко, полковник Войска его црского пресвітлого влчства Запорозкого лубенский.

Пну наказному ншему, в Лубнях застаючому, сотникови лубенскому, атаманови городовому, войтови з бурмистрами, также цехмистром и всяким цеховим людем, ремесником и посполитим в місті Лубнях, заліцивши мою вш. мстям приязнь, сим моїм ознаймую писанием. Поневаж донесено мні відати, же всякого ремесла в Лубнях городі цехмістри, так кравці, шевці, яко и инной кондиції ремесники, мимо відомост ншу з мнастирских мгарских сіл маетностей, так кравцов, шевцов, яко и инной кондиції ремесников, не позволяючи им на ринку товаров своїх продавати, оних забірают и до цеху свого притягают. До того без відома ншого и неналежне городовая лубенская старшина людей з маетностей мнастирских на торг приеждаючих з конми, под наезд в подводу берут.

Теди абы городова старшина и цехмістри лубенские ремесником маетностей мнастирских всяким на торгу товаров в Лубнях не збороняли продавати, оних на торгу абы не важились забирати под виною на вряд наш двадцяти талярей. Так же городова старшина абы людей з маетностей мнастирских приеждающих на торг, в подводу брати и самих виганяти не важились, пилно и сурово под утраченем ласки нашої приказуем. А міли бы городова помененная лубенская старшина над сей нш заказ так цехмістром волност на ремесниками маетностей мнастирских позволить, яко міли бы людей мнастирских в подводу виганяти, то не тилко за донесенем жалоби помененную вину заплачтят, але и на здоровя таких упорних и спротивних волі ншой обещуемо карати.

Дан з табору на врочищу Бочках иуня 18 1672.

В подлинном таков подпис:

Звиш менованный полковник лубенский.

Особливе абы в дворах мнастирских в Лубнях застающих, в тих людей подвод и датков городова старшина и висланные моі не важились брати, пилно росказую».

*(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 89 зв.–90 зв. Тогочасна копія. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано: «місто печати полковничой». Запис копіїста перед текстом документа: «Максима Иляшенка лист оборонний, жебы не збороняли цехмістри ремесникам, подданным мнастирским, товаров своїх продавати и жебы коней у подводу их не брали и самих»).*

№ 7

**1677, жовтня 22 (11). Ромни. Універсал лубенського полковника Максима Іляшенка**

«Максим Иляшенко, полковник Войска его црского пресвітлого влчства Запорозкого лубенский.

Пну наказному ншему, в Лубнах застающому, также пну сотникови лубенскому, атаману городовому и войтову тамошнему, тудеж атаманови села Пісок, в ключу Лубенском найдуючомуся, и всему старшому и меншому товариству и посполству и кому толко відати будет тепер и в потомние часы потреба, сим ншим ознаймуемо універсалом: поневаж ясневелможный его млсть пн. гетман з побожности своей як добродій виглядом прозбы его млсти отца Макария Русіновича, игумена стия обители Мгарского лубенского (*це слово написано двічі. — Ю.М.*) мнстира з братиею, а зичачи, абы в обители стой того мнстира з достатков належитих потреби обфиті хвала Бжя розширалася, оним до ласки войсковое село Піски за Сулою лежачое, Лубенского уїзду, приворочаючи, до пожитков мнастирских надал. Теди и мы, стосуючись до універсалу его млсти пна гетмана, и ншим універсалом варуемо, жебы его мл. отц игумен з братиею без жадних трудностей при панском універсалу спокойне в том селі тяглими людми владнул и вшелякие порядки отбырал. В том кожда старшина лубенская и з найменших тамошних людей, абы перешкоди не важились чинити и кожному спротивному волі панской будучому сурово приказуем.

Дан в Ромні року 1677 октоврия 11.

В подлинном таков подпис:

Звиш менованный полковник лубенский».

*(ЦДДАУК. Ф. 137. Оп. 1. № 127. Арк. 76–76 зв. Тогочасна копія. Запис копіїста перед текстом документа: «Максима Иляшенка, полковника лубенского, універсал потвердителный на село Піски, лежачое за Сулою»).*

№ 8

**Між 1672 та 1675 рр., грудень. Мгарський монастир. Універсал лубенського полковника Івана Сербина**

«Иван Сербин, полковник Войска его црского престлого величества Запорозкого лубенский.

Пну наміснику городискому, так теж пном сотникові, атаманові и войтові зо всім посполством тамошнім по узиченю от Гда Бга доброго здоровя ознаймую, иж в Бгу превелебный его млст гспдн отц игумен стия обители Мгарския з братиею своею презентовал мні жалобу, же в. м. у их жерелі названном в Стриганці под Хитцями, которое им з давних літ належачое, допустилисте своїм горожданом чинити великую перешкоду. Зачим постерігаючи я того, аби мні за донесенем скарги от ясневелможного его млсти пна гетмана за тую вшу своеволю не було за вас нагани по вас міти хощу и пильно в. м. сурово приказую абисте в. м. так своїм горожаном яко и селяном в громаду созвавши, сурово заказали, жеби от сего часу так козаки, яко и міщане у том их жерелі жадной найменшой не важились чинити перешкоди, не тилко жеби мілися кгда будет риба продихатис до оной интересовати, але аби не важились и гостинца там через тую річку чинити. А кгда тепер мілисте мимо росказане тое важитися в том мнастирском жерелі якую колвек вчинити перешкоду, певне не тилко тот которого поймают, будет в карцеру лубенском заставати, але и в. м. старшина за неупинене войсковою не увойдете, чога не зичу карности. Повторе в. м.тям сурово приказавши, звиклую маю препосилат зичливість.

Дат з мнстра Мгарского декав[рия].

В подлинном підпис таков:

Звиш именованый полковник лубенский».

(ЦДДАУК. Ф. 137. п. 1. № 127. Арк. 31–31 зв. Тогочасна копія. Внизу документа намальоване коло, всередині якого написано «м[істо] п[ечати]». Запис копіїста перед текстом документа: «Універсал полковника лубенского Ивана Сербина, жеби городские обиватели в Стриганець, под Хицками знайдуючийся, и до рыбной ловли не интересовалис»).

Дата надходження статті до редакції: 17.04.2019.

**Марина Будзар**

ORCID iD 0000-0002-3720-7799

УДК 94(477.5)“18”:323.3]:930.25

DOI: 10.28925/2524-0757.2019.1.13

## ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАНСТВА ДРУГОЇ ЧВЕРТІ ХІХ ст.: ЛИСТ М. МАРКЕВИЧА П. ГАЛАГАНУ

Публікація документа приурочена до ювілеїв двох знаних представників української еліти ХІХ ст. — 200-річчя з дня народження Григорія Павловича Галагана та 215-річчя з дня народження Миколи Андрійовича Маркевича. У листі, що публікується, змальовано тяжкі події сімейної історії Маркевичів — хворобу і смерть батька історика Андрія Івановича Маркевича. Текст містить докладний опис явищ, що передували цій події, та самі обставини смерті А. Маркевича. Зміст документа розкриває ставлення дворянства Лівобережної України до явищ хвороби, смерті, до етичних норм родинного спілкування, до майнових та грошових проблем.

**Ключові слова:** Лівобережна Україна, Маркевичі, Галагани, сімейна історія, приватне листування, смерть, спадок.

**Maryna Budzar**

### EVERYDAY LIFE OF UKRAINIAN NOBILITY IN 2 QUARTER OF 19 CENTURY: M. MARKEVYCH'S LETTER TO P. GALAGAN

The publication of the document is devoted to the anniversaries of two well-known representatives of the Ukrainian elite of the 19<sup>th</sup> century — 200<sup>th</sup> anniversary of the birth of Hryhorii Pavlovych Galagan and the 215<sup>th</sup> anniversary of the birth of Mykola Andriiovych Markevych. Published letter depicts the serious events of the family history of Markevyches — the disease and the death of the father of historian Andrii Markevych. The text contains a detailed description of the events leading up to the event and the circumstances of the death of A. Markevych. The author addresses to Pavlo Galagan, who is the husband of his aunt (mother's sister). He fully trusts this man. This leads to the frankness of the story. The text includes people from the immediate surroundings of related families of Markevyches — Galagans. This allows us to clarify the personal and psychological characteristics of individual representatives of the Markevyches family. We can notice from the text the remarkable details of the everyday life of the middle-income family of the beginning of the 19<sup>th</sup> century. We see the arrangement of everyday life, the traditions of everyday communication, the level of provision of medical aid, etc. The contents of the document reveals the attitude of the nobility Left Bank Ukraine to the problem of disease and death, to the ethics of family communication, to property and financial problems.

**Key words:** Left-Bank Ukraine, Markeviches, Galagans, family history, private correspondence, death, inheritance.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019

© Будзар М., 2019